

УДК 373.2

СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Залізник Алла Миколаївна

к. п. н., доц.

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

amz423422@gmail.com

Анотація. Предметом розгляду у статті є розвивальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти. Висвітлено сутність понять: «середовище», «розвивальне освітнє середовища». Виокремлено типи середовища: стихійно-нестимульоване, стимульоване. Розкрито найважливіші функції означеного середовища. Висвітлено принципи розвивального освітнього середовища в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, дитина, розвивальне освітнє середовище, принципи, умови.

Розвивальне освітнє середовище – одна з найважливіших психолого-педагогічних проблем сьогодення.

Насамперед розглянемо сутність поняття «середовище».

Соціологи трактують поняття «середовище» як духовне психічне оточення особистості [1].

У «Словнику української мови» поняття «середовище» трактується в декількох значеннях:

- 1) сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму;
- 2) соціально-побутові умови, у яких проходить життя людини; оточення [4].

У середовищі дитина соціалізується. В процесі соціалізації дитина виявляє себе як суб'єкт, здатний до вибору, соціальної дії не тільки через пристосування до матеріального і соціального середовища, але також через активну різноманітну діяльність у ньому, через прояв індивідуального творчого відношення до суспільного буття. Тому виправданим і закономірним виглядає прийняте в соціальній психології визначення соціалізації як двостороннього процесу, що включає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, а з іншого процес активного відтворення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності та активного включення в середовище. При цьому підкреслюється, що людина не просто засвоює соціальний досвід, а й формуються у неї власні цінності, установки, орієнтації.

Відома вчена А. Богущ виокремлює такі типи середовища: стихійно-нестимульоване та стимульоване середовище [3]. На думку вченої, перебуваючи у стихійно-нестимульованому середовищі дитині властива пасивна взаємодія з довіллям і дорослими. В означеному середовищі дитина відчуває вплив середовища опосередковано у процесі щоденного перебування у природно-предметному та соціальному довіллі (в сім'ї, у дворі, з друзями, у дошкільному закладі). У стимульованому середовищі забезпечується максимально активна ініціативна взаємодія дитини з довіллям та іншими учасниками соціуму; відбувається занурення дитини педагогом в активну пізнавальну і комунікативну діяльність у закладі дошкільної освіти та сім'ї.

Сучасне освітнє середовище створює неповторне індивідуалізоване та персоналізоване враження, де у кожного є можливість відшукати себе.

Задля того, щоб освітнє середовище виступало як розвивальне, слід дотримуватися принципів дошкільної освіти, які зазначені у Законі України «Про дошкільну освіту» [5]:

- доступність для кожного громадянина освітніх послуг, що надаються системою дошкільної освіти;

- рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдарувань, різнобічного розвитку кожної дитини;
- єдність розвитку, виховання, навчання і оздоровлення дітей;
- єдність виховних впливів сім'ї та закладу дошкільної освіти;
- наступність і перспективність між дошкільною та початковою загальною освітою;
- світський характер дошкільної освіти у державних і комунальних закладах дошкільної освіти;
- особистісно-орієнтований підхід до розвитку особистості дитини;
- демократизація та гуманізація педагогічного процесу;
- відповідність змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти особливостям розвитку та стану здоров'я дитини дошкільного віку.

Відомі науковці Т. Піроженко і С. Ладивір розглядають поняття «розвивальне середовище» як середовище, у якому дитина пізнає довкілля, розуміє цілісність світу та розвивається як свідома істота [6].

На думку О. Кононко поняття «розвивальне середовище» – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у навчальному закладі. Вчена зазначає, що саме в центрі розвивального середовища має бути особистий простір дитини.

У своїй науковій праці «Особистість у просторі духовного розвитку» І. Бех трактує сутність означеного поняття як соціокультурне спрямування. Вчений вважає, що середовище є головним стратегічним напрямом в організації й методиці виховання, навчання і розвитку дошкільника [2].

Звернімо увагу, що розвивальне середовище є не тільки умовою життєдіяльності дитини дошкільного віку, але і виступає потенційним засобом впливу на формування та розвиток особистості.

На нашу думку, розвивальне освітнє середовище виконує найважливіші функції:

- активізує діяльність дитини;
- спонукає дитину брати на себе частину відповідальності за створення своєї спільноти.

Поняття «розвивальне середовище» ми розуміємо як сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей. Підкреслимо, що розвивальне середовище включає: предметно-ігрове, природне, мовленнєве середовище та середовище власного «Я» дитини.

Зазначимо, що важливим компонентом розвивального середовища, сприятливого для виникнення та розвитку самостійної дитячої діяльності, слід вважати також і соціальне оточення, наявне коло спілкування з дітьми та дорослими.

Розвивальне середовище для дитини означає простір дитинства, простір широких можливостей, де створені максимальні умови для розвитку та саморозвитку дитини.

Важливим компонентом розвивального середовища, сприятливого для виникнення та розвитку самостійної дитячої діяльності, слід вважати соціальне оточення, наявне коло спілкування з дітьми та дорослими. Центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість. У роботі з дошкільниками триває пошук і забезпечення природовідповідних компонентів середовища, які б допомагали повноцінному становленню мовленнєвої особистості.

Основою розвивального середовища для становлення такої особистості є забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на мовленнєву активність, довіру, помилку та доброзичливе ставлення. Дитина може розвиватися як представник людства і як його рівноправний член лише під впливом мовлення людей, які її оточують. Довірливі стосунки, особисті контакти з дорослими мають позитивний вплив на зміст і рівень позитивної діяльності дошкільників. В організації розвивального середовища у сфері життєдіяльності «Я сам» особливе місце посідає формування у дитини

позитивної самооцінки, усвідомлення самозначущості серед людей – однолітків і дорослих.

Підкреслимо, що обов'язковою умовою забезпечення ефективного розвитку дитини є створення розвивального освітнього середовища в єдності всіх його складників, а саме: природного; предметно-ігрового; соціального; власного «Я» дитини, тобто організоване відповідно до програми розвитку, навчання та виховання дитини дошкільного віку.

Створюючи розвивальне освітнє середовище у закладі дошкільної освіти, слід дотримуватися певних принципів, зокрема таких, як: безпечність, урахування закономірностей розвитку дітей та їхніх вікових особливостей, раціональність, динамічність, активність, комфортність кожної дитини, позитивне емоційне навантаження; взаємодії; активності, самостійності й творчості; динамічності; вільного центрування; естетичності; зв'язку з реальним життям.

Найголовнішим принципом організації розвивального освітнього середовища є його безпечність, адже від цього залежить збереження життя та здоров'я дітей. Під час облаштування розвивального середовища педагогічним працівникам закладу дошкільної освіти особливу увагу необхідно звертати на якість матеріалів, з яких виготовлено обладнання та його відповідність санітарно-гігієнічним нормам.

Принцип урахування вікових особливостей дітей полягає в тому, що добирання матеріалів і розміщення їх у куточках розвивального середовища здійснюється залежно від віку вихованців.

Для того щоб забезпечити дотримання принципу раціональності, потрібно також враховувати особливості архітектури та дизайну групового приміщення закладу дошкільної освіти. У групових приміщеннях доцільно передбачити місце для створення постійних та змінних осередків, де діти могли б самостійно чи невеличкими групами за власним бажанням займатися різними видами діяльності.

Для забезпечення динамічності розвивального освітнього середовище варто використовувати модульні столи, пересувні ящики, ширми тощо.

Дотримання принципу активності передбачає, що у розвивальному середовищі у дітей має бути можливість діяти за власним вибором, змінювати ситуацію, перетворювати простір, обстежувати його, раціоналізувати. Усі предмети мають бути доступними дітям, щоб їх можна було сміливо брати, використовувати тощо.

Принцип комфортності кожної дитини передбачає надавати їй «особистий простір» – місце, де дитина може побути наодинці. З цією метою у груповому приміщенні варто створювати «куточок усамітнення» чи «куточок роздумів» з м'яким диванчиком, подушками тощо.

Принцип позитивно-емоційного навантаження передбачає: використання в оформленні приміщень теплої пастельної гами кольорів та якісного текстилю і фурнітури; розміщення меблів, яке не створюватиме відчуття захаращеності під час перебування у приміщенні; забезпечення достатнього освітлення; забезпечення повноцінного режиму провітрювання; створення зелених куточків тощо.

Принцип взаємодії означає, що провідною умовою впровадження особистісно орієнтованої моделі взаємодії дорослого з дітьми, є встановлення між ними позитивних стосунків. Задля реалізації цього принципу доцільно створити в групі дітей доброзичливу психологічну атмосферу.

Принцип активності, самостійності й творчості полягає в тому, що діти, діючи в організованому середовищі, мають змогу розвивати власні інтереси, певні риси характеру, емоції та почуття.

Принцип динамічності полягає в тому, що розвивальне середовище, яке оточує дитину, змінюється залежно від її віку, індивідуальних особливостей, пори року, тем, які вивчаються.

Принцип вільного центрування передбачає створення певних куточків залежно від програми навчання і виховання дітей. Це дає їм змогу займатися одночасно різними видами діяльності за власними бажаннями та інтересами

(розглядати ілюстрації, гратися, виконувати вправи тощо), не заважаючи одне одному.

Принцип емоційного комфорту передбачає створення в групі домашнього затишку – атмосфери, в якій дитина відчувається психологічно врівноважено.

Принцип естетичності полягає у правильному доборі обладнання за кольором, формою, розмірами та в оптимальному розміщенні предметів у предметно-ігровому середовищі. Це сприятиме формуванню в дітей художнього смаку, естетичних почуттів.

Принцип зв'язку з реальним життям передбачає відповідність розвивального середовища сучасним вимогам.

Отже, правильно організоване розвивальне освітнє середовище дає дитині змогу відчувати психологічну захищеність, сприяє розвитку її особистісних якостей, здібностей, допомагає оволодіти різними способами діяльності. Таке середовище спрямоване на формування у дітей активного пізнавального ставлення до довкілля, людей та природи.

Список літератури

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2013. 309 с.

2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: у 2 т. / Вибрані наукові праці. Чернівці: Букрек, 2015. Т. 2: Виховання особистості. С. 255-480.

3. Богущ А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.

4. Словник української мови / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1980. 435 с.

5. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ: Ред. Журналу «Дошкільне виховання», 2001. 55 с.

6. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.